

Ik denk dat de dood altijd al bij me is geweest. Wat een cliché, misschien zegt iedereen die doodgaat dat. Maar ik wil denken dat ik hierin bijzonder ben, net als in alle andere dingen. Dat denk ik ook echt. Ik zei het toen Masood stierf. Al onze tijd was geleend; we hadden niet zo lang moeten leven, we hadden tijdens de revolutie moeten sterven. Tijdens de naschokken. In de oorlog. Maar ik heb er nog dertig jaar bij gekregen, meer dan mijn halve leven. Dat is veel en daar moet je dankbaar voor zijn. Dat zijn net zoveel jaren als mijn dochter oud is. Ja, zo kun je het zien: ik mocht haar scheppen. Maar zo lang heeft ze mij niet nodig gehad. Niemand eigenlijk.

Je denkt als ouder dat je nodig bent, maar dat klopt niet. Iedereen redt zich wel. Wie zegt dat de som van alle last die ik creëer minder is dan de som van alle verlichting? Ik geloof dat niet. Ik ben niet iemand die meer verlicht dan belast. Dat zou ik wel moeten zijn, als moeder, dat is mijn taak. Verlichten, het voor anderen gemakkelijker maken. Maar dat heb ik voor niemand ooit gedaan.

‘U hebt nog hooguit een halfjaar te leven,’ zegt de verschrikkelijke heks.

Ze zegt het zoals je meedeelt dat er iets vervelends is gebeurd. Zoals toen de crècheleidsters zeiden dat Aram zich had gestoten. *Vervelend*. Een tikkeltje schuldbewust. Ze kijkt me niet aan wanneer ze dat zegt, maar staart naar haar computerscherm. Alsof de waarheid daar te vinden is. Alsof het er met het scherm slecht voor staat. Vervolgens stromen de tranen over haar wangen en kijkt ze naar haar knieën. Nu is zij de getroffene, degene die troost nodig heeft.

Hou je kop! wil ik schreeuwen. *Wie ben jij om tegen mij te zeggen dat ik zal sterven? Wie ben jij om te huilen, alsof mijn leven op de een of andere manier met jou te maken heeft?* Maar ik schreeuw niet. Deze keer niet. Ik verbaas me over mezelf.

‘Ik wil met je chef praten,’ zeg ik in plaats daarvan.

Ze is verbaasd. Dit vindt ze waarschijnlijk de verkeerde reactie; vermoedelijk vindt ze dat ik ook zou moeten huilen.

‘Ik begrijp dat het moeilijk is... moeilijk om te horen. Maar het maakt niet uit met wie u praat. De CT-scan, de uitslagen van het onderzoek. Het is allemaal duidelijk. U hebt kanker, in een... gevorderd stadium.’

Ze zwijgt en kijkt me aan. Ze wacht op een blik van mij die bevestigt dat ik het begrijp. Maar die komt niet, dus ze gaat verder. ‘Het is stadium vier. Kanker. Dat betekent dat u niet lang meer hebt.’

‘*Hou je kop!*’ Nu zeg ik het. ‘Ik ben verpleegkundige, ik werk al vijftig jaar in de zorg. Ik weet dat je dat niet zo tegen me mag zeggen. Je hebt er geen idee van hoelang ik zal leven, je bent God niet!’

Ze schuift achteruit op haar stoel, ik zie dat ze bang is. Ze is in de dertig en draagt het haar in twee kinderachtige staartjes. Er staat een foto van een baby op haar bureau. Ik schud mijn hoofd; ze heeft geen idee wat ze wel of niet weet.

We blijven zwijgend zitten totdat ze haar tranen afveegt aan de mouw van haar shirt en wegloopt. Ik blijf een poosje als verstijfd zitten, waarna ik mijn handtas pak en mijn telefoon eruit haal. Ik moet iemand bellen. Ik moet mijn dochter bellen om te zeggen: *Hallo, pechvogeltje van me. Nu gaat mama ook dood.*

Shit. In plaats daarvan begin ik aan een sms’je aan Zahra. Maar dat wis ik. Wat moet ik zeggen? *Hoi, lieverd, al dat vechten en nu is het afgelopen.* Dat kan ik niet.

Ik hoor twee stemmen naderen, de arts en haar chef. Ze blijven voor de deur staan en fluisteren nu. Ik begrijp dat ze niet zo vaak te maken krijgen met de dood hier in het gezondheidscentrum. Ze bespreken wie naar binnen zal gaan om verder met mij te praten. Ik begrijp het. Ze willen verder met de dag, met de volgende patiënt. Geen achterstand oplopen. Het laatste wat ze willen is bij een stervende vrouw zitten om haar commentaar aan te horen. Ik denk na: zal ik mijn spullen pakken en gewoon weggaan? Het hun besparen? Het mezelf besparen? Ik pak mijn jas, die is rood. Ik reik naar mijn tas, die is ook rood. Ik kijk naar mijn laarzen: ook rood. Al die doodgewone dingen die iets voor me betekenen. Die iets voor me betekenden. Mijn handen beginnen te trillen, daarna mijn schouders; ik laat mijn tas op de grond vallen en probeer het snikken tegen te houden dat in mijn lichaam opwelt. Net op dat moment doen ze de deur open en zien me. Ik zie dat ze willen omkeren en weggaan. Ik wil hen niet bang maken dus ik probeer

te glimlachen, maar het valt allemaal rauw op mijn dak. Al die dingen waar ze geen idee van hebben, die niemand in dit klereland begrijpt, al weten ze nog zoveel. Alles wat met pijn, verlies en strijd te maken heeft. Ik huil. Ik huil maar door. Zij huilt ook, de eerste dokter. De stumper. Ze denkt dat zij iets te huilen heeft.

Ze biedt wel haar verontschuldigen aan, de oudere arts. Ze zegt dat ze geen idee hebben hoelang ik zal leven, het kan een paar weken zijn, maar ook een paar jaar.

‘Maar je zult aan die kanker overlijden,’ zegt ze. ‘Daar kun je het best open over zijn, het aan je naasten vertellen. Vooral aan je kinderen...’

Zeg jij het maar tegen mijn kind, denk ik.

Ik denk niet dat ik het echt zeg, want ze gaat verder: ‘Het kan moeilijk zijn, weet je, eerlijk zijn tegen je kinderen kan moeilijk zijn. Maar ze verdienen het om het te weten, zodat ze zich kunnen voorbereiden.’

Ik kijk haar vragend aan. Ze begrijpt niet wat mijn vraag is, maar ik neem aan dat ze begrijpt dat het de enige manier is waarop ik haar aan kan kijken.

‘Masood is pas overleden... Haar vader. Hij is kortgeleden gestorven,’ zeg ik.

Ze knikt.

‘Hij is plotseling overleden. Denk je niet dat dat beter is? Voor Aram, mijn dochter? Dan met de dood te leven? Dan erop te wachten? Is het niet beter dat ik op een dag gewoon doodga?’

‘Dat weet ik niet,’ zegt ze. Alsof ik een echt antwoord had verwacht. ‘Maar je zult je dochter nodig hebben. Het zal niet gemakkelijk worden.’

Ze heeft een brochure voor me meegenomen. ‘Je voorbeelden op de dood’, of zoiets.

Ik schud mijn hoofd. ‘Ik ga niet dood! Ik zal vechten. Ik wil meteen met de behandeling beginnen!’

Ze aarzelt. ‘Ja, we verwijzen je ook door. Maar er is een wachttijd. Het is nu bijna Pasen en zo. Het kan even duren voordat je een behandeling krijgt, Nahid.’

Ik leun naar voren op mijn stoel. ‘Maar je zei dat ik doodga. Ik ga dood als we niets doen, het is acuut!’

Ze schudt haar hoofd. ‘Kanker is niet zo acuut. Een paar weken maken niet uit, Nahid.’

‘Wat bedoel je, wat is het dan als het niet acuut is?’

‘Nou, je moet je kanker zien als een chronische ziekte.’

Ik kijk haar met opgetrokken wenkbrauwen aan. ‘Chronisch? Hoe kan het chronisch zijn als ik binnenkort doodga?’

‘Ik vind het heel erg voor je.’ Ze leunt tegen de deurpost. Ze is de kamer niet eens binnengekomen, ze is daar blijven staan, een paar meter van me af. Alsof het besmettelijk is. De kanker, de dood. ‘Ik vind het heel erg voor je.’

Ik sta op. ‘Dat hoeft je niet te zeggen. Ik ben nog niet dood.’

Ik pak mijn lippenstift en stift mijn lippen. Laat zien dat ik sterk ben. Ik ga. Loop langs haar heen. Ze roepen me na, maar ik loop door, snel, snel om me niet om te draaien, me in haar armen te werpen en om troost te vragen, te smeken om warme beloften en troost.

Pas wanneer ik thuis ben zie ik dat mijn mascara helemaal is uitgelopen en dat ik buiten de lijntjes van mijn lippen heb gekleurd en er angstaanjagend uitzie. Dat ik de heks ben. De vogelverschrikker. Een opgezette mens. Een dode mens. Iemand die niet weet hoe het is om in leven te zijn.

Ik heb nog zes maanden te leven. Of een paar weken. Of een paar jaar. Ik ga op de bank zitten zonder eerst mijn gezicht te wassen. Ik zit daar maar met mijn handen in mijn schoot en vraag me af wat ik nu moet doen. Wat je moet doen als je te horen hebt gekregen dat je doodgaat.

De bakjes met papieren die op het tapijt staan, die staan daar al maanden, misschien al jaren. Het idee is dat als ze voor mijn neus staan, ik ermee aan de slag zal gaan, ze zal afhandelen. Misschien moet ik dat nu doen, mijn papieren doornemen, orde op zaken stellen. Oude telefoonrekeningen, rekeningafschriften, declaraties. Er is überhaupt nooit een reden geweest om die bakjes te hebben, bedenk ik, het kan allemaal weg. Het kan allemaal gewoon weg.

Dat mag Aram doen. Later. Naderhand.

Ik pak het collegeblok en de pen die op tafel liggen en begin te noteren. Ik realiseer me dat al mijn aantekeningen ook in die bakjes liggen. Zou ik die er in ieder geval uit moeten halen en weggooien? Wat moet ze denken als ze die leest? Ze zal begrijpen hoe eenzaam ik ben geweest, hoe boos. Ik zou haar moeten willen beschermen, maar dat wil ik niet. Laat haar maar! Laat haar mijn pijn maar voelen. Ik weet dat het verkeerd is, dat mijn moederinstinct me iets anders zou moeten zeggen, maar dat doet het niet, dus laat maar.

Mijn pen glijdt over het papier. Ik wil weten wat ik ach-

terlaat. Toen ik ging scheiden van Masood, nam hij alles mee; ik kreeg niets. Sindsdien heb ik verzameld. Verzameld en opgebouwd. Zekerheid, een toekomst. En nu is die er niet.

Ik moet lachen. Er is geen toekomst. Als de mensen dat eens wisten. Stop je zoveel tijd in het uitstippelen en plannen van een toekomst en dan is die er opeens niet meer. Wie had dat kunnen denken?

Had ik anders geleefd als ik het had geweten? Had ik dan geen dubbele diensten gedraaid? Had ik dan op een creditcard geleefd en grote schulden achtergelaten? Ik weet het niet. Misschien. Vermoedelijk. Ik bedoel, waarom niet? Welke gedachte had me weerhouden?

Ik noteer: het appartement waarin ik woon, de gouden sieraden in de bankkluis, die klere-Telia-aandelen die ze ons hebben aangesmeerd, het geld op de spaarrekening, het reservegeld in de klerkast. Ik noteer, tel het op. Het is veel, veel geld!

Veel geld voor zo iemand als ik, schiet het door me heen. Maar nee, dat klopt niet. Er zijn genoeg mensen die in dit land zijn geboren en opgegroeid die dit niet hebben, dit niet kunnen, dit niet konden. Die te gemakzuchtig zijn geweest, te lui. Die niet hebben wat ik heb, die niets nalaten.

Het is niet alleen veel geld voor zo iemand als ik – het is veel geld. Het is veel geld voor Aram. Als ze dat niet begrijpt, mag ze het in haar reet steken. Oorlogskind. Ze moet dankbaar zijn. Ze zal dankbaar zijn, dat weet ik. Zij heeft eigenlijk meer aan het geld dan ik. Zij heeft een grotere kans dan ik om te leven, om alles uit het leven te halen. Niet alleen omdat ik doodga, maar omdat ik het nooit heb gehad, het vermogen om uitbundig te leven.

Waar ik mee geboren ben, waar ik ín geboren ben, dat is het vermogen om te overleven. Ik ben met overleven opgegroeid. Dat is iets anders dan het leven hier. Ik weet niet of mijn dochter dat heeft, het vermogen om te overleven. Mis-

schien, ze is bijna in een schuilkelder geboren. Maar haar vrienden niet. Kinderen die in Zweden geboren zijn niet.

Ik denk weer aan de arts, de arts in het gezondheidscentrum, haar tranen. Wat heeft zij te huilen?

Mijn moeder was negen jaar oud toen ze werd uitgehuwelijkt. Ik kan die woorden niet goed uitspreken. Ik schaam me ervoor. Het lijkt alsof ik het goedkeur wanneer ik het zeg. Dus dat doe ik niet. Zij was negen en mijn vader was zevenentwintig. Dat was niet ongebruikelijk toen. Maar ik denk niet dat het voor haar iets uitmaakte dat het gebruikelijk was. Dat het invloed had op hoe het voor haar was om haar ouders te moeten verlaten en een seksuele relatie te moeten beginnen met een vreemde, volwassen man.

Ik kan niet boos zijn op mijn vader, want hij deed zoals ze toen deden. Maar ik denk aan het meisje dat ze was en de gedachte aan haar wekt meer moederlijke gevoelens op dan ik voor mijn eigen kind ooit heb gehad. Ik denk aan dat meisje en ik denk dat als ik haar kon redden, ik mezelf ook zou redden. Als ik haar kon redden, zou ik mijn dochter ook redden.

Mijn moeder was twaalf toen ze Maryam kreeg. Mijn hart bloedt voor hen allebei. De twaalfjarige met de baby in haar armen. De baby met een twaalfjarige als haar voor naamste veiligheid.

Ik weet niet wat er in haar omging, maar ik denk dat ze zich afsloot. Ik denk dat dat het enige is wat je kunt doen. De twaalfjarige met de baby in haar armen. Wat moest ze met ons?

Ze kwam vroeg alleen te staan. Toen mijn vader stierf

was ze zevenendertig en moeder van zeven kinderen. Het maakte in de praktijk niet uit dat hij verdween. Hij was lang ziek geweest. Voor haar was hij misschien net een kind erbij. Ik weet het niet, ze praatte niet over hem. Ze praatte niet over mannen. Op de trouwfoto's van ons allemaal staat ze met rechte rug, de trotse moeder van de bruid, maar nooit lachend. In haar ogen waren mannen en huwelijken een noodzakelijk kwaad. Of misschien niet eens noodzakelijk, misschien alleen onvermijdelijke narigheid.

Mijn moeder. Wat heeft ze geleden tijdens de revolutie. Je denkt dat een vrouw die zeven dochters heeft gebaard enige gemoedsrust had moeten krijgen. Geen zonen om de oorlog in te sturen. Geen zonen om te betreuren. Maar het was het verkeerde decennium, of wij waren de verkeerde soort vrouwen. Wij leverden strijd op straat en zij bleef 's nachts op. Ze wachtte, drentelde huilend heen en weer.

Een paar weken. Een halfjaar. Een paar jaar. Maakt het iets uit? Ik ben er niet zeker van. Het zijn verschillende hoeveelheden tijd, dat begrijp ik. Maar wat maakt tijd uit, op dit punt? Wat moet ik met tijd? Zieke tijd. Eenzame tijd. Tijd in afwachting van de dood. Wat doe je met tijd als je er geen toekomst mee opbouwt? Dat weet ik niet. En dat is misschien de reden, bedenk ik. Dat is misschien de reden dat het juist mij overkomt, dat de kanker mij heeft uitgekozen. Omdat ik niet weet wat je met tijd moet doen. Omdat ik niet weet wat je met leven moet doen.

Ik kan er niet tegen, ik kan niet tegen die gedachte.

Ik sta op, pak de telefoon en selecteer een nummer. Het is het enige nummer dat ik kan bellen.

'Allo?!'

Ik zie haar voor me. Hoe ze zich met een diepe zucht op het krukje bij de telefoon heeft laten zakken voordat ze opnam. Ze verwacht slecht nieuws. Ze bereidt zich erop voor, uit zelfbehoud.

'Salam, maman.' Ik slik datgene wat naar boven wil komen moeizaam weg.

'Nahid? Nahid, ben jij het? Is er iets gebeurd? Is alles goed?'

'Het gaat goed. Het gaat heel goed. Ik... Ik mis jullie alleen.'

'Zo is het leven, Nahid. Zo is het leven.'

We zijn allebei een poosje stil, dan begint ze zoals gewoonlijk te vertellen. Over de burens, over de prijs van tomaten, over haar reumatiek. Ik luister. Het is precies zo'n gesprek als we vorige week hebben gehad. Als alle gesprekken. Het is een gesprek dat in geen enkel opzicht wordt beïnvloed door deze dag, behalve dat ik een kussen tegen mijn gezicht duw om het geluid dat ikzelf maak te smoren.

‘Nahid, ben je er nog?’

Ik weet dat mijn stem het zal laten afweten, dus ik hang op. Ze zal denken dat de verbinding is verbroken, zoals in de loop der jaren zo vaak is gebeurd. De volgende keer dat ik bel zal het vergeten zijn.